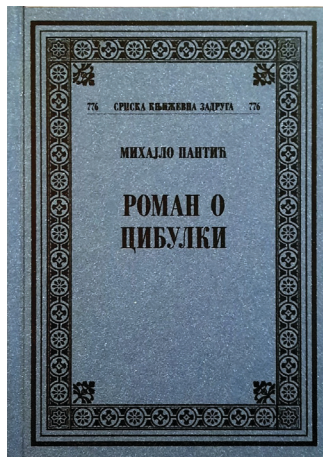

Dragan Babić

„KAO TEK NAPADALI JUTARNJI SNEG“

(Mihajlo Pantić: *Roman o Cibulki*, Srpska književna zadruga, Beograd, 2024)

Kao jedna od odlika kratke prozne forme – naročito u odnosu na roman – ističe se usredsređenost na izdvojen reprezentativan trenutak u životu pojedinca, trenutak u kom se svakodnevica menja utičući na dalje oblikovanje stvarnosti. Međutim, šta ako je tih trenutaka više, odnosno ako se izuzetne prilike ponavljaju u pravilnim vremenskim razmacima, postepeno usmeravajući život pojedinca i pretvarajući se u ono što se, najkraće rečeno, može nazvati samim tokom života? Prilikom komponovanja zbirke priča, autori se najčešće vode idejom da u svakoj priči dočaraju neobične ili neočekivane detalje o različitim likovima. Ovom konceptu se pak može pristupiti i sa druge strane, ne birajući širok dijapazon *junaka* nego širok dijapazon *pripovednih situacija* kroz koje isti junaci

prolaze u različitim etapama života, a među retkim takvim naslovima jeste i zbirka *Roman o Cibulki* Mihajla Pantića.

Usled ove neuobičajene – ali svakako ne i nove – odluke da pažnju usmeri na jednu istaknutu ličnost, autor ima mogućnost da osvetli protagonistu svih priča detaljnije nego što je to inače moguće u kratkoj prozi. Ipak, ne čudi što je Pantić izabrao upravo ovog junaka i što mu se vraćao u više knjiga, sve do ovog rekapitulativnog izdanja. Cibulka je u isti mah i tipičan i atipičan lik njegove proze, i sabira ukupno pripovedno iskustvo ovog pisca proteklih decenija. Nakon što se njegovo pismo u prvoj fazi rada oslanjalo na eksperiment i tematsko-formalna istraživanja – to su knjige *Hronika sobe* (1984), *Vonder u Berlinu* (1987), *Pesnici, pisci i ostala menažerija* (1992) i *Ne mogu da se setim jedne rečenice* (1993), koje su predstavljale relativno odstupanje od glavnog toka tadašnje produkcije – ovaj autor je trilogijom sačinjenom od zbirki *Novobeogradske priče* (1994), *Sedmi dan košave* (1999) i *Ako je to ljubav* (2003) postavio nove koordinate za vlastito stvaralaštvo i temelj za dela koja će uslediti posle njih. U njima se vremenski i prostorni okvir fokusira uglavnom na ovovremeni Novi Beograd, dok se tematske okosnice tiču široke palete egzistencijalnih i egzistencijalističkih pitanja (od toga kako preživeti naredni dan pun tuge zbog neuzvraćene ljubavi, do toga kako s niskim primanjima dočekati naredni mesec). Junaci koji figuriraju u ovim pričama često su iz miljea kojem pripada i sam pisac, odnosno ljudi srednje ili više srednje klase, u srednjim i poznim godinama, koji se bore sa svakodnevnim problemima rezignacije, samoće, pozicijom u gradu koji se neprestano širi oko njih i svešću da su proživeli protraćene živote. Oni stoga traže izlaz iz te promašene stvarnosti sećanjima na srećniju mladost i težnjama da nešto promene u poslednjem tre-

nutku. Pantić u svakoj kasnijoj zbirci nudi neki novi ključ čitanja i ugao posmatranja ove osnovne postavke, pa se tako zbirke *Ovoga puta o bolu* (2007), *Hodanje po oblacima* (2013) i *Nijedna od sedam* (2022) mogu čitati kao kontrapunkt ili neka vrsta (pred)nastavaka zbirke *Ako je to ljubav*, tematski se opet okrećući pričama o srećnim i nesrećnim sudbinama; zbirke *Priče na putu* (2010), *Priče od vode* (2014) i *Priče o piscima* (2021) delimično izlaze van domena klasične proze i idu ka putopisnim, esejističkim, biografskim, memoarskim i anegdotskim zapisima; a zbirka *Kada me ugleda ono što tražim* (2017) opisuje preispitivanja sredovečnosti i intimnih drama u presudnom životnom trenutku kada budućnost odlazi na jednu ili drugu stranu. Dakle, nakon što krajem prošlog i početkom ovog veka postavlja osnovu na kojoj gradi naredne priče, ovaj autor stalno iznova nudi nove varijacije na slične teme, manje ili više primetno se udaljavajući od iste matrice i pružajući čitaocima nove uvide u situacije koje su im poznate, ali uvek zaslužuju novi tretman. No, kako se u ovaj svet uklapa pomenuti Cibulka?

Na prvi pogled, način na koji je njegov lik konstruisan nije u skladu s pomenutim okvirima, ponajviše zbog toga što, za razliku od uobičajenih pojava Pantićeve kratke proze, nije običan i anonimn junak u moru sličnih. Njegova pozicija osobe sa margine života na ekonomskom, poslovnom, privatnom, ljubavnom i društvenom planu više odgovara na pitanje šta on *nije*, odnosno šta on *nema*, od onoga šta on *jeste* i šta *ima*. Ovaj junak nema posao, porodicu, roditelje i rodbinu, pa čak ni stalno mesto boravka, prijatelje i način na koji provodi vreme. On je, u vreme odigravanja većine ovih priča, propali bokser bez obrazovanja i zaposlenja, njegova jedina partnerka je preminula, a njegovi prijatelji su tek usputno prisutni. Ukratko, on je sama i potpuno tragična figura, ali njegova pozicija višestrukog gubitnika nije najtragičnija stvar u vezi sa njim jer njegova tragedija nije posledica samo spoljnih uticaja koji su ga doveli do dna društva, već se radi o motivu tragične greške koji se često javlja u svetskoj književnosti od Šekspira do danas, podstaknut aristotelovskim konceptom *amartije*. Ova inherentna odlika pojedinca koja ga vodi do pada (moralnog, društvenog, fizičkog...), a naposljetku i u smrt – može se manifestovati na različite načine, ali važno je prepoznati da je ova karakteristika junaka prisutna u njemu od rođenja, inherentna njegovoj prirodi. Kod nekih pisaca, ova tragična greška manifestuje se tako što određeni aspekt karaktera junaka odlazi u ekstrem, do tačke sa koje više nema povratka, dok se kod drugih objašnjava porodičnim nasleđem, zaostavštinom istorijskog trenutka ili društvenom anomalijom. Kod Pantića, motiv tragične greške postavljen je veoma jednostavno i efektno, a ipak dovoljno univerzalno i razumljivo da se može ponavljati iz teksta u tekst i predstaviti širokom čitačkom krugu. Za razliku od ostalih njegovih junaka koji se bore sa svojim problemima, Cibulka odbija borbu. Kao čista duša, „kao tek napadali jutarnji sneg”, on mirno prihvata životne okolnosti, ne bežeći od njih i ne želeći da im se odupre – kako otkriva već prva priča, „Cibulka, uvod”, on se i pred naletom opasnosti „odmah pomirio sa već pomenutom sudbinom. Kao da je mogao bilo šta drugo da učini. Šta je pisano, pisano je”. Idući kroz život vođen parolom „šta bude – biće” i oslanjajući se na beskonačnu zalihu alkohola koji postaje srž njegove lične filozofije, protagonistu ovih priča sve više napušta potreba da menja svet oko sebe, kao da je svestan da će se njegovi napori ispostaviti kao uzaludni, i stoga se prepušta slu-

čaju – jer „šta drugo rešava nečiju sudbinu nego slučaj” – znajući da ne može da uradi ništa drugo do da prihvati ishod koji mu je namenjen. Zato on ne samo da je predodređen za život na margini, među alkoholičarima, besposličarima i beskućnicima, već i svojevoljno ostaje na rubu društva i sveta koji napreduje ne *zbog* njegovih napora ili *uprkos* njima već *nezavisno* od njega. Cibulkin život potpuno je nebitan, bilo da gledamo širu sliku društvenih dešavanja ili ograničeni prostor Novog Beograda, a svet u kom on živi razvijao bi se na potpuno isti način i bez njega.

To, međutim, ne bi bio slučaj sa svetom Pantićeve proze u kojoj ova marginalna pojava nema potpuno marginalnu ulogu, već raste u figuru prisutnu već dvadesetak godina, zadobijajući ovom knjigom potpunu zaokruženost. Nakon priče „Cibulka, pivski maneken”, koja se pojavila u periodici i antologijskom izdanju *Nema toliko do Lajkovca* (2004, priredio Miodrag Raičević na osnovu temata *Polja* iz iste godine; zanimljivo je, uzgred, što se u istom tematu i antologiji javlja i „dopunska” priča „Još o Cibulki” Davida Albaharija, koja je kasnije objavljena i u njegovoj zbirci *Senke* [2006]), pa potom i u jednom od dopunjenih izdanja zbirke *Ne mogu da se setim jedne rečenice*, Cibulka se javljao i u narednim zbirkama – u pričama kao što su „Rekvijem za Cibulku” u *Hodanju po oblacima* i „Cibulka i Mario” u *Kada me ugleda ono što tražim – sve do zbirke Nijedna od sedam*, čiji je drugi ciklus od šest priča naslovljen kao „Roman o Cibulki”. To izdanje dalo je naslov zbirci pred nama, u kojoj je Cibulkina pojava, s margine piščevog interesovanja u ranijim knjigama, izrasla u ogledalo koje reflektuje živote drugih junaka – oni su u ovim pričama na margini Cibulkine egzistencije isto kao što je on na margini njihovih svakodnevnica. Stoga *Roman o Cibulki* postaje antipod svim ranijim Pantićevim naslovima i nudi dosad neistražen ugao posmatranja našeg kolektivnog sveta. Njen junak je, dakle, uvek negde *tu*, mada ne uvek dovoljno primetan, iako izrasta u svojevrstan komentar našeg doba i odnosa prema drugima. Činjenica da on ne uspeva da ostvari puni potencijal ni kao partner, porodičan čovek, prijatelj ili otac, sa jedne strane, odnosno kao učenik, bokser, fudbalski ekonom i ljubitelj mačaka sa druge, ne govori samo o njemu nego o svima nama i okolini koja je dopustila da on tone sve dublje, ne reagujući na njegovu propast i dozvoljavajući da se njegova tragična greška konkretizuje na najgori mogući način. Štaviše, kako se priče ove zbirke ređaju, a junakov život predstavlja čitaocima u hronološkom sledu od mladosti do smrti, odnosi koje uspostavlja s okolinom postaju sve nestalniji i nestabilniji. Premda je tokom odrastanja imao prijatelja uz kog se bavio sitnim kriminalom, a kasnije partnerku sa kojom je uspostavio jedinu relativno uspehu vezu svog života, Cibulka je sam, šta god da radi i sa čime god da se suočava. Već uvodna rečenica uvodne priče – „Cibulka je dopanuo lošeg društva neki mesec pošto mu je umrla maćeha” – nagoveštava nepostojanje porodice i podrške koja je neophodna tom mladiću da bi izrastao u mentalno zdravu i stabilnu osobu. Kasnije, svi njegovi napori propadaju, od vojnog roka i socijalizacije sa vršnjacima, preko mladalačkih ljubavnih poduhvata, profesionalnog sporta i prilike da zaradi novac, sve do veze u kojoj se ostvaruje kao vanbračni muž i očuh. No, u autorskom obrtu koji izneverava horizont očekivanja, Pantić ne pretpostavlja da su čitaoci svake pojedinačne priče upoznati sa detaljima prethodnih, nego ih svaki put ponavlja i nabraja etape propasti svog junaka, makar u rečenici ili dve. Ti-

me se dolazi do novog utiska i zaokruženijeg psihološkog profila protagoniste koga prethodni koraci navode na naredni, a u korenu njegove pasivnosti i želje da se ne bori krije se permanentna anesteziranost uzrokovana zavisnošću od alkohola i sve većom apatijom. Cibulkino unutrašnje biće i njegova razmišljanja nisu predstavljeni detaljno kao njegov životni put, a činjenica da se pisac fokusira na ono šta se događa njegovom junaku umesto da analizira načine na koje on reaguje na promene koje vidi oko sebe govore čitaocima o nesvesnosti i nepostojanju kritičkog mišljenja kod njega. Dokle god se u njegovom vidokrugu nalazi alkohol, ništa drugo mu nije neophodno, a svi detalji svakodnevnog života koji se menjaju u njegovoj okolini – ratovi, propasti država, ekonomske krize, inflacije, osobe koje dolaze i odlaze, krajevi grada koji se urbanizuju i/ili džentrifikuju itd. – ostaju mu van vidokruga, kako zbog činjenice da se nalazi van glavnih tokova radnje, tako i zbog toga što uvek i pre svega bira alkohol: „Cibulka, naravski, ima svoj kraljevski sedativ. / Zna se: pivo, pivo i još malo piva. / Tako mu dođe.”

U skladu sa ukupnim opusom Mihajla Pantića, i ova zbirka funkcioniše na više nivoa i čini skup pažljivo oblikovanih celina. Ovo se očituje jezikom koji se koristi i koji prikazuje svoj razvoj od ranih dvehiljaditih do danas, uz čestu upotrebu slenga, žargona, neologizama i duhovitih zapažanja, kao i na planu komentara društvenih i političkih događaja koji korespondiraju sa širim krugom čitalaca. Ovo nije samo zbirka nasumičnih priča koje su pisane u isto vreme i stavljene u isti kontekst radi zajedničke publikacije, što je neretko slučaj u našoj pripovednoj produkciji – niti je, naravno, reč o klasičnom romanu, uprkos svom naslovu, premda se može, ali vrlo uslovno, čitati u ključu fragmentarnog i epizodnog narativa, odnosno lanca priča, naročito ako imamo u vidu hronološku organizaciju i činjenicu da izostaje sadržaj koji nabraja zasebne priče – već je u pitanju izdanje koje se može čitati u maniru zbirke izabranih i novih priča. U kontekstu autorovih potencijalnih narednih publikacija, *Roman o Cibulki* mogao bi da se postavi kao prekretničko delo kojim on izlazi iz poznatih okvira i vraća se mladalačkim eksperimentima koji bi mogli da najave buduće, kompoziciono još raznovrsnije naslove.